

РОЗДІЛ 7. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДTHE CURRENT STATE AND PRIORITY DIRECTIONS OF THE RECOVERY
OF THE BANKING SECTOR OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

Статтю присвячено сучасному стану та пріоритетним напрямам відновлення банківського сектору України у післявоєнний період. У статті розглянуто динаміку кількості банків України та їх структурних підрозділів за останні 5 років з зазначенням факторів впливу на зміни. Було розглянуто динаміку активів і пасивів банківського сектору України за період 2019–2023 років і виокремлено основні причини змін. Проаналізовано кредитний портфель банківського сектору України. Було досліджено динаміку зміни рентабельності активів і капіталу банків України за останні 5 років. У статті було окреслено сучасний стан банківського сектору України за період 2019–2023 років на основі проведеного дослідження. У статті виокремлено пріоритетні напрями відновлення банківського сектору України у післявоєнний період. Було сформувано відповідні висновки з проведеного дослідження.

Ключові слова: банківський сектор України, банки, НБУ, активи, пасиви, кредитний портфель, рентабельність активів, рентабельність капіталу.

In recent years, the banking system of Ukraine has been operating and developing under extremely difficult circumstances. On the one hand, the banking market of Ukraine needs to develop and keep up with world trends in order to meet the conditions of joining the EU, and on the other hand, to face the challenges of today and support the national market in the conditions of active hostilities on the territory of Ukraine. With the beginning of a full-scale invasion, the Central Bank of Ukraine faced a number of important tasks: maintaining the economy and the population in a balanced state, conducting an effective monetary policy, the stability of the monetary unit in wartime conditions, and getting rid of banks with a Russian share in their capital. In view of recent years, a characteristic feature of the banking system of Ukraine is the fluctuation of its main financial indicators. In order to carry out an analysis, to identify critical problems and directions for their solution, it is first necessary to consider the current state of the banking system of Ukraine and the main reasons for the impact on changes. It is necessary not to forget the importance of analysis in dynamics, the causes of fluctuations and the effectiveness of already implemented actions. The purpose of the study is to analyze the current state of the banking system of Ukraine, to diagnose the causes of changes in the dynamics of the main indicators and to identify directions for the recovery of the banking sector of Ukraine in the post-war period. The article is devoted to the current state and priority areas of recovery of the banking sector of Ukraine in the post-war period. The article examines the dynamics of the number of banks in Ukraine and their structural divisions over the past 5 years, indicating the factors influencing the changes. The dynamics of assets and liabilities of the banking sector of Ukraine for the period 2019–2023 were considered and the main reasons for the changes were identified. The credit portfolio of the banking sector of Ukraine was analyzed. The dynamics of changes in the profitability of assets and capital of Ukrainian banks over the past 5 years were studied. The article outlined the current state of the banking sector of Ukraine for the period 2019–2023 based on the conducted research. The article highlights the priority areas of recovery of the banking sector of Ukraine in the post-war period. Appropriate conclusions were drawn from the conducted research. The following methods were used in the article: analysis, comparison, comparison, systematization, synthesis, description of facts and influencing factors.

Key words: banking sector of Ukraine, banks, National Bank of Ukraine, assets, liabilities, loan portfolio, return on assets, return on capital.

УДК 336.7

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct75-31>

Мовчан Д.О.

студентка,
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Державного торговельно-економічного
університету

Абдуллаєва А.Є.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
Вінницький торговельно-економічний
інститут
Державного торговельно-економічного
університету

Movchan Diana

Vinnitsia Trade and Economic Institute
of the State Trade and Economic University

Abdullaieva Anastasiia

Vinnitsia Trade and Economic Institute
of the State Trade and Economic University

Постановка проблеми. Протягом останніх років банківська система України працює та розвивається за надскладних обставин. З однієї сторони банківському ринку України необхідно розвиватися та йти в ногу із світовими тенденціями для відповідності умовам вступу в ЄС, а з іншого протистояти викликам сьогодення та підтримувати національний ринок в умовах активних бойових дій на території України. З початком повномасштабного вторгнення перед центральним банком України постала низка надважливих завдань підтримка економіки та населення у збалансованому стані, проведення ефективної монетарної політики, стабільність грошової одиниці в умовах

війни, позбавлення від банків в капіталі яких присутня російська частка.

З огляду на останні роки характерною рисою банківської системи України є коливання її основних фінансових показників. Для проведення аналізу, виокремлення критичних проблем та напрямків їх вирішення, спочатку потрібно розглянути сучасний стан банківської системи України та основні причини впливу на зміни. Необхідно не забувати про важливість аналізу в динаміці, причини коливань та ефективність вже впроваджених дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Свої роботи протягом останніх років присвятили

такі вітчизняні та іноземні вчені як Хижинська О.А., Волкова В.В., Руцишин Н.М., Костак З.Р., Князь С.В., Другов О.О., Федорчак О.Є, Прохоренко В.П., Руда О.Л., Ільчук П., Коць О., Кудь А., Плотніков О., Строкович Г., Аміт Кумар, Похореленко Н., Дзеніс О., Дзеніс В., Гаррі Полусчкін, Марія Репко, Роберт Кірчнер.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану банківської системи України, діагностика причин змін у динаміці основних показників та виокремлення напрямів відновлення банківського сектору України у післявоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система є однією із найважливіших складових економіки не лише в умовах війни. Адже, необхідною умовою для успішного функціонування економіки, ефективного здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання та забезпечення життєдіяльності населення є необхідна маса грошей в обігу, яка має збільшуватись або зменшуватись відповідно до зміни попиту на гроші, а також належним чином мають виконуватись трансформаційна та стабілізаційна функції банківської системи. Крім того, має бути розроблений дієвий механізм забезпечення ефективного формування платіжних засобів, надання кредитів, віднаходження додаткових джерел грошових коштів [4].

Доцільно буде розпочати аналіз сучасного стану банківської системи України з динаміки кількості діючих банків України у період 2019 – 9 місяців 2023 років (рис. 1).

Як видно з рис. 1 динаміка кількості банків поступово скорочується, зокрема, кількість діючих банків України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років зменшилася на 12 банків або ж на 16%, кількість банків з іноземним капіталом зменшилася на 7 банків або ж на 20%, кількість банків зі 100% іноземним капіталом зменшилася на 3 банки або ж на 13%. Таким скороченням є низка причин, зокрема, наслідки підвищення вимог до

мінімального розміру статутного капіталу, НБУ намагався оздоровити банківську систему України через вилучення з неї невеликих так званих «кишенькових банків», які створювалися для задоволення потреб окремих великих підприємств, а тому були більш вразливі в умовах економічної нестабільності і іноді застосовувалися для легалізації доходів, отриманих не зовсім чесним шляхом [5]. Бачимо, що процес оздоровлення майже завершився і в банківській системі залишаються лише стійкі банки, які пройшли економічну кризу 2020 року, та доволі стабільно тримаються вже майже 2 роки від початку повномасштабного вторгнення в Україну.

Окрім скорочення кількості банків відбувається зменшення кількості і структурних підрозділів за період 2019 – 9 місяців 2023 років (рис. 2), що свідчить про очищення банківської системи.

З рис. 2 видно, що кількість відділень державних банків скоротилася на 1,1 тис. од. або ж на 42%, кількість відділень Приват банку скоротилася на 0,8 тис. од. або ж на 42%, у липні 2023 року у державну власність передано системно важливий Сенс Банк (3% активів сектору) відповідно до законодавства про санкції [1], та його кількість відділень становить 0,14 тис. од., кількість відділень іноземних банків скоротилася на 0,7 тис. од. або ж на 44%, кількість відділень приватних банків скоротилася на 0,3 тис. од. або ж на 17%. Загальна кількість відділень скоротилася з 8 тис. од. (2019 рік) до 5,2 тис. од. (2023 рік), що становить 2,8 тис. од. або ж на 35%.

На перший погляд, така динаміка є не доброю. Проте її легко пояснити цифровізацією банківських процесів та, власне, одного з небагатьох плюсів коронакризи – появи дистанційних форм взаємодії банків з клієнтами. Також за даними НБУ у регіональному розрізі найбільше скорочень відбулись в областях, де активно ведуться бойові дії, а саме Харківська, Запорізька, Донецька та Херсонська, тобто однією з причин можна назвати

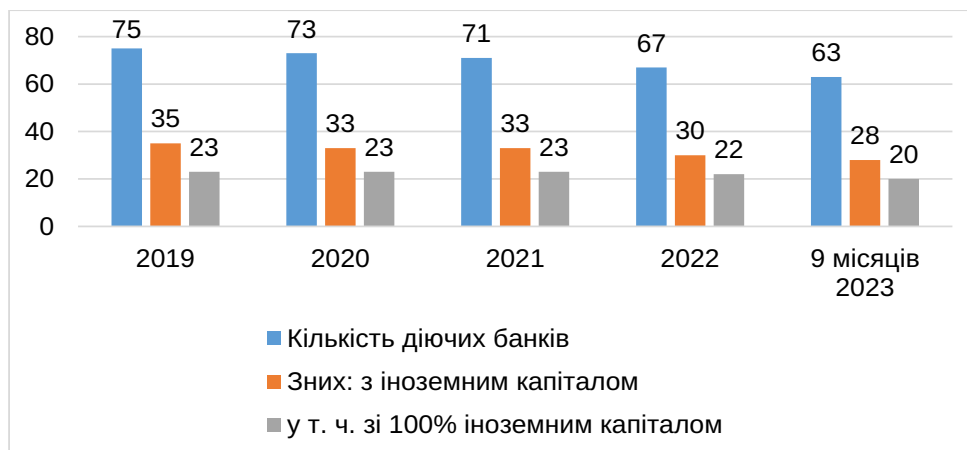

Рис. 1. Динаміка кількості банків України в період 2019 – 9 місяців 2023 років, шт. [2]

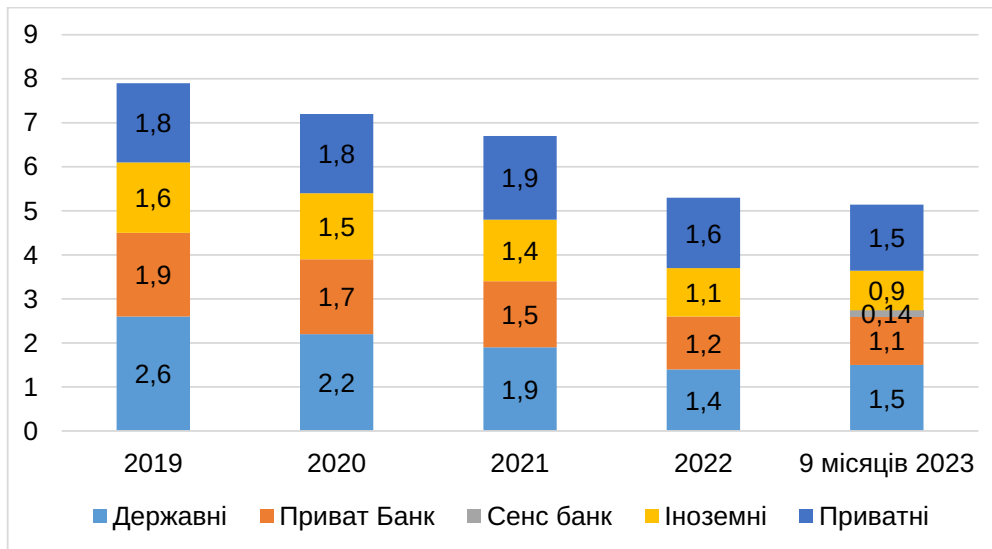

Рис. 2. Динаміка кількості структурних підрозділів банків України у період 2019 – 9 місяців 2023 років, тис. од [1]

і війну в Україні [2]. Стосовно іноземних банків, їх скорочення відбувається за рахунок санкцій накладених НБУ на українські банки з російським державним капіталом. Ще однією з причин скорочення кількості відділень є наближення стандартів України до європейського рівня, де й відбувається скорочення чисельності [6].

Одним із важливих показників, який демонструє рівень розвитку банківської системи є банківські активи, адже вони формують доходи банків, тому буде доцільно розглянути динаміку активів банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років (рис. 3).

Як видно з рис. 3, активи банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років поступово зростають на 1154 млн. грн. або ж на 77%, активи в іноземній валюті зростають на 272 млн. грн або ж на 55%. Як бачимо хоча кількість банків за аналізований період скорочується активи зростають. Зростання активів попри економічну кризу та військовий період насамперед

пов'язують із коштами в інших банках і депозитними сертифікатами Національного банку України [5].

Кредитування займає більше половини активів банківського сектору і є основним видом діяльності банків України, тому буде доцільно проаналізувати динаміку кредитного портфелю банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років (табл. 1).

Як видно з табл. 1 загальна вартість кредитів наданих клієнтам зменшилася у 2020 році на 73 млн. грн. порівняно із попереднім 2019 роком у зв'язку із економічною кризою, та у 2022 на 29 млн. грн. у зв'язку із військовими діями на території України. Кредити надані органам державної влади зросли у 2021 році на 22 млн. грн. порівняно із 2019 роком, і далі зменшуються у 2022–2023 роках на 7 млн. грн. Кредити надані суб'єктам господарювання зростають протягом 2020–2022 років 52 млн. грн. Кредити надані фізичним особам зменшуються у 2020 на 7 млн. грн. та у 2022 на 33 млн. грн порівнюючи із попередніми

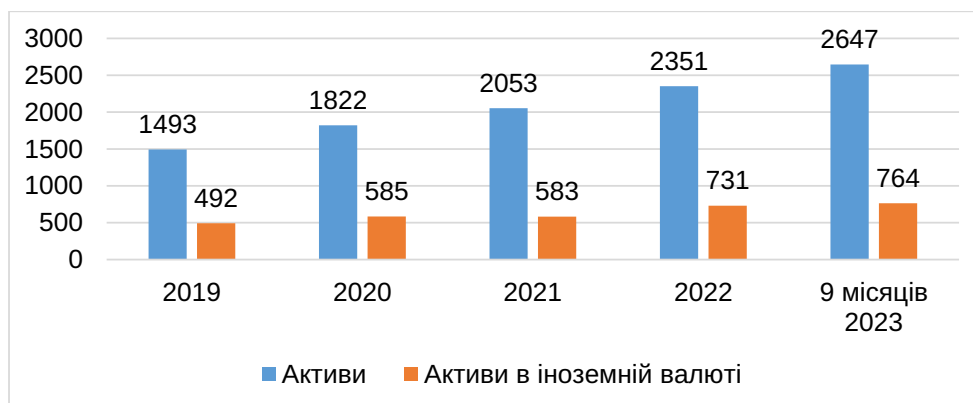

Рис. 3. Динаміка активів банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років, млн. грн [2]

Динаміка кредитного портфелю банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років, млн. грн. [2]

Показник	2019	2020	2021	2022	9 місяців 2023
Кредити надані клієнтів, з них:	1033	960	1065	1036	1001
Кредити, що надано органам державної влади	4	11	26	24	19
Кредити, що надано суб'єктам господарювання	821	749	795	801	765
Кредити, що надано фізичним особам	206	199	242	209	215

2019 та 2021 роками відповідно. Спостерігаємо що у кредитному портфелі банківського сектору України переважають кредити надані суб'єктам господарювання на кредитами фізичних осіб майже у 4 рази. Зростання кредитного портфелю на початку війни 2022 року пов'язують із корпоративним кредитуванням державними банками із підтримкою державних програм [1].

Пасиви – це ресурси банківської системи України, які складаються із власного капіталу та зобов'язань, тому для аналізу сучасного стану банківського сектору України буде доцільно розглянути динаміку пасивів протягом 2019- 9 місяців 2023 років (рис. 4).

З рис. 4 видно, що власний капітал банків України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років збільшувався на 111 млн. грн. або ж на 56%, зобов'язання банків збільшувалися протягом 2019 – 9 місяців 2023 років на 1043 млн. грн. або ж на 81%. Отже основним джерелом ресурсів банку є залучені та запозичені кошти, частка яких становить більшу частину обсягу загальних ресурсів.

І на останок проаналізуємо рентабельність активів та капіталу банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років (рис. 5).

З рис. 5 видно, що рентабельність активів банківського сектору України зменшилася у 2020 на 1,82% порівняно із 2019 роком у зв'язку із економічною кризою в країні, у 2022 році зменшилася на 3,05% порівняно із 2021 роком у зв'язку з початком війни, проте у 2023 році рентабельність зросла на 4,82% порівняно із 2022 роком,

що навіть вище періоду до кризового рівня 4,26% (2019 рік). Рентабельність капіталу банківського сектору України зменшилася у 2020 на 14,23% порівняно із 2019 роком у зв'язку із економічною кризою в країні, у 2022 році зменшилася на 25,4% порівняно із 2021 роком у зв'язку з початком війни, проте у 2023 році рентабельність капіталу зросла на 47,17% порівняно із 2022 роком.

Отже, основними ознаками сучасного стану банківської системи України у період 2019 – 9 місяців 2023 років є:

- скорочення кількості банків та кількості структурних підрозділів;
- позитивна динаміка збільшення активів;
- несуттєве зменшення кредитного портфелю банків та переважання в структурі портфелю кредитів, що надані суб'єктам господарювання;
- позитивна тенденція збільшення пасивів;
- рентабельність активів та капіталу вказує на відновлення банківської системи.

Зміцнення банківського сектору матиме надзвичайне значення для успішного відновлення України. Зокрема планування комплексної оцінки якості активів та подальшої рекапіталізації банківського сектору; розробку планів приватизації деяких великих державних банків; розробку ефективних процесів для вирішення питання непрацюючих кредитів, які неминуче будуть спадщиною війни. Банківський сектор надзвичайно важливий для успішного відновлення економіки України. Зрозуміло, що коли закінчиться війна, доведеться мобілізувати доволі значні кошти із внутрішніх і

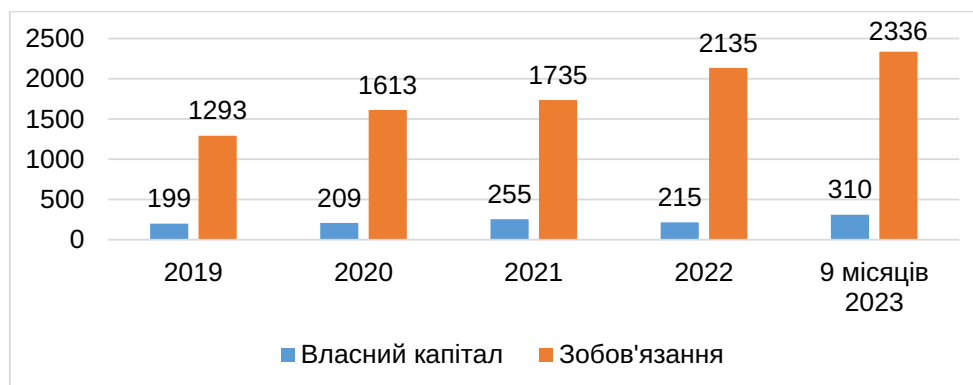

Рис. 4. Динаміка пасивів банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років, млн. грн [2]

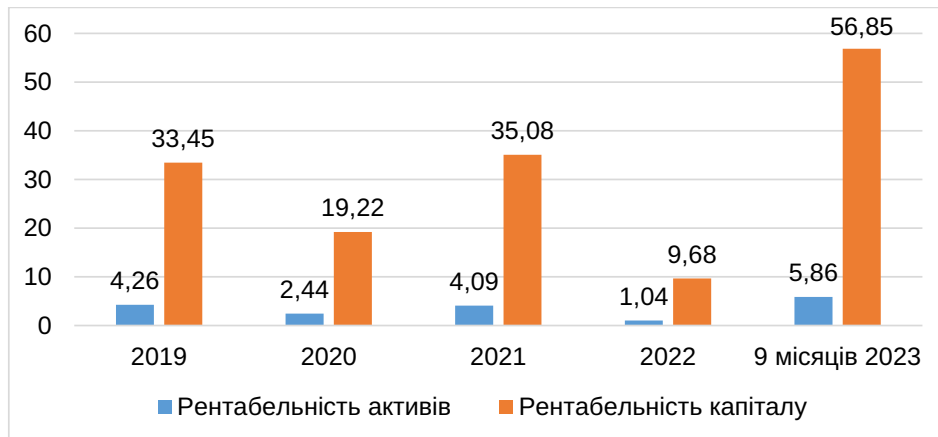

Рис. 5. Динаміка рентабельності активів та капіталу банківського сектору України протягом 2019 – 9 місяців 2023 років [2]

зовнішніх джерел та спрямовувати їх на відповідні проекти [6]. Можна виділити наступні напрямки післявоєнного відновлення банківського сектору України:

- комерціалізація банківського сектору;
- узгодження регулювання із нормами ЄС;
- фінансування малого бізнесу та фінансова інклюзія.

Банківський сектор України тривалий час страждав від згубних наслідків політично мотивованого кредитування. Тому його післявоєнний перезапуск надасть українському уряду можливість очистити не лише баланси банків, але і їхню структуру власності та управління, де це необхідно, за міжнародної підтримки. Для цього потрібно буде запровадити ще більш сувору перевірку власників та директорів банків з метою усунення кредитування пов'язаних осіб, спираючись на позитивний досвід після кризи 2014–2015 років. Поглиблення реформування банківського сектору України вимагатиме приватизації більшості основних державних банків, на які, ймовірно, припадатиме ще більша частка всіх банківських активів після війни. Для збільшення обсягів ринкового кредитування слід розпочати планування приватизації державних банків, можливо, шляхом їх продажу високоякісним іноземним стратегічним інвесторам, які мають довгостроковий інтерес до країни [4].

Україна є країною-кандидатом на вступ до ЄС і прагне набути членства в ЄС якнайшвидше. Регуляторне та інституційне узгодження із законодавством ЄС може забезпечити важливі економічні вигоди ще до вступу. Поступово це допоможе зробити українську регуляторну та наглядову систему надійнішою, а банківський сектор більш стійким.

Узгодження нормативно-правової бази може сприяти вирівнюванню умов діяльності дочірніх

компаній міжнародних банківських груп та підтримці довгострокової стійкості транскордонної діяльності в Україні. Наприклад, приведення українського законодавства щодо професійної таємниці та конфіденційності у відповідність до стандартів ЄС уможливить участь України у спільних наглядових колегіях та колегіях з питань врегулювання неплатоспроможності [5].

Уряд України запровадив декілька програм підтримки МСП, орієнтованих на підтримку бізнесу під час пандемії COVID-19, які передбачають часткову компенсацію відсотків за кредитами, а також часткові кредитні гарантії. Деякі з цих програм можуть бути використані знову після війни, наприклад, для стимулювання банків до кредитування недостатньо обслуговуваних сегментів ринку, таких як МСП, що належать жінкам, та більш ризикових сегментів, таких як стартапи, а також фізичні особи-підприємці, які розпочали свою діяльність нещодавно і не мають тривалої кредитної історії [4].

Висновки. Проведено дослідження стану банківської системи України в сучасних умовах та визначено його основні напрями подальшого відновлення. Динаміка та сучасний стан показників української банківської системи демонструє, що за останні роки банківський сектор України пройшов складний шлях реформ та змін, що дозволило збільшити свою стійкість та ефективність. Аналіз фінансового стану банківської системи України за період 2019–2023 років вказують на те, що найскладнішими видались 2020–2023 роки у період економічної кризи та війни. Проте банківський сектор України зберігає стабільність та ефективно працює й у надскладні часи. Напрямами подальшого відновлення в післявоєнний період бачимо комерціалізацію фінансового сектору, узгодження регулювання із нормами ЄС та фінансова інклюзивність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Огляд банківського сектору. Періодичні видання національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2023-roku>

2. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/>

3. Роман Корнилюк. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/> (дата звернення: 17.11.2023).

4. Хижинська О.А., Волкова В.В. Банківська система України: сучасний стан, проблемні аспекти та перспективи розвитку. 2021. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11291>

5. Plotnikov O. The response of the Ukrainian banking sector to the Ukraine-Russia conflict. International Bar Association. 2022. URL: <https://www.ibanet.org/Banking-market-response-to-Russian-military-aggression-against-Ukraine>

6. Poluschkin G., Repko M., Kirchner R. The banking sector during war: challenges and outlook. German Economic Team. 2022. URL: https://www.german-economicteam.com/wpcontent/uploads/2022/05/GET_UKR_NL_163_2022_en-1.pdf

REFERENCES:

1. Ohlyad bankivs'koho sektoru. Periodychni vydannya Natsional'noho banku Ukrayiny [Overview of

the banking sector. Periodicals of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2023-roku>

2. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrayiny. [Official website of the National Bank of Ukraine]. URL: <https://bank.gov.ua>

3. Roman Kornilyuk. Osnovni tendentsiyi bankivs'koho rynku za 12 misyatsiv viyny. Ekonomichna pravda [The main trends of the banking market during the 12 months of the war. Economic truth]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/> (date of application: 11.17.2023).

4. Khyzhyns'ka O.A., Volkova V.V. (2021) Bankivs'ka systema Ukrayiny: suchasnyy stan, problemni aspekty ta perspektyvy rozvytku [Banking system of Ukraine: current state, problematic aspects and prospects for development]. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/11291>

5. Plotnikov O. The response of the Ukrainian banking sector to the Ukraine-Russia conflict. International Bar Association. 2022. URL: <https://www.ibanet.org/Banking-market-response-to-Russian-military-aggression-against-Ukraine>

6. Poluschkin G., Repko M., Kirchner R. (2022) The banking sector during war: challenges and outlook. German Economic Team. URL: https://www.german-economicteam.com/wpcontent/uploads/2022/05/GET_UKR_NL_163_2022_en-1.pdf